

УДК 342.41:631.11

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.3.4>**Н. П. Бортник**

доктор юридичних наук, професор,
в. о. завідувача кафедри адміністративного та
конституційного права факультету морського права
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
ORCID: orcid.org/0000-0002-3030-406X

К. О. Дубова

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри морського та господарського права
факультету морського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
ORCID: orcid.org/0000-0002-1098-9620

М. О. Філіппських

старший викладач кафедри морського та
господарського права факультету морського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
ORCID: orcid.org/0009-0000-3967-2822

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СФЕРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття присвячена аналізу адміністративно-правового регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні. У ній розглядаються підходи до розуміння змісту адміністративно-правового регулювання вказаної сфери та основні нормативно-правові акти, які її регулюють. Підкреслено, що дослідження адміністративно-правового регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств є важливим і для теорії права, і для практики його застосування. Вивчення цієї теми сприяє формуванню комплексного підходу до вирішення проблем аграрного сектору та забезпечення сталого розвитку сільського господарства України. Акцентовано увагу на законодавчих ініціативах, спрямованих на удосконалення регулювання аграрного сектору, оптимізацію процедур ліцензування та контролю, а також створення сприятливих умов для інвестицій у сільське господарство. Підкреслено, що у цьому контексті важливим є вивчення зарубіжного досвіду та адаптація найкращих практик до українських реалій з метою забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств на міжнародному рівні. Встановлено, що особливістю адміністративно-правового регулювання сільськогосподарських підприємств є його багатогранний характер. Воно включає механізми управління земельними ресурсами, забезпечення екологічної безпеки, підтримки малого та середнього бізнесу в аграрному секторі, а також контроль за дотриманням трудового законодавства. Крім того, значну роль відіграють механізми державної підтримки, зокрема субсидії, гранти та пільгове кредитування. Відтак, адміністративно-правове регулювання сільськогосподарських підприємств охоплює сукупність правових норм, які визначають порядок створення, функціонування, реорганізації та ліквідації суб'єктів господарювання в аграрній сфері.

Зроблено висновок, що для покращення діяльності сільськогосподарських підприємств необхідно здійснювати подальше удосконалення їх правової основи, шляхом роз-

робки комплексних законодавчих актів, які враховують специфіку аграрного сектору, особливості діяльності фермерських господарств, кооперативів і великих агрохолдингів, дають змогу забезпечити прозорість їх діяльності, належний контроль за дотриманням екологічних стандартів та стимулювання розвитку галузі. Акцентовано на важливості екологічної складової, з огляду на те, що сільське господарство має значний вплив на навколишнє середовище. Обґрунтовано вагоме значення стимулювання інновацій та інвестицій. Вказано, що саме адміністративно-правове регулювання повинно сприяти залученню інвестицій у сільське господарство, підтримці інноваційних проєктів та розвитку сучасної інфраструктури.

Ключові слова: сільське господарство, аграрний сектор, продовольча безпека, суб'єкти господарювання, сільськогосподарські підприємства, адміністративно-правове регулювання, якість продукції, екологічні стандарти, міжнародні стандарти.

Постановка проблеми. Сільське господарство є однією з ключових галузей економіки України, яка забезпечує продовольчу безпеку держави, формує значну частку валового внутрішнього продукту та сприяє розвитку експортного потенціалу країни. Сільськогосподарські підприємства, як суб'єкти господарювання, відіграють важливу роль у функціонуванні цієї галузі, здійснюючи виробництво, переробку та реалізацію продукції аграрного сектору. Однак їх діяльність потребує ефективного регулювання, яке забезпечує баланс між економічними інтересами підприємств, державними пріоритетами та правами споживачів.

Адміністративно-правове регулювання сільськогосподарських підприємств є важливим інструментом реалізації державної політики в аграрному секторі. Воно спрямоване на створення сприятливих умов для розвитку сільського господарства, забезпечення екологічної безпеки, дотримання санітарно-епідеміологічних норм, а також захист прав працівників і споживачів. З огляду на специфіку сільськогосподарської діяльності, адміністративно-правові механізми мають враховувати особливості виробничого процесу, сезонність робіт, залежність від природно-кліматичних умов та необхідність інноваційного розвитку.

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції України до міжнародних економічних процесів актуальним є питання гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері сільського господарства. Це передбачає вдосконалення адміністративно-правових норм, які регулюють діяльність сільськогосподарських підприємств, з метою забезпечення

їх конкурентоспроможності на світовому ринку. Особливо важливим є впровадження механізмів державного контролю та нагляду за якістю продукції, дотриманням екологічних стандартів та захистом прав власників земельних ділянок.

Стан дослідження проблеми. Питання адміністративно-правового регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств набуло в наукових колах значної актуальності з огляду на сучасні виклики, пов'язані з інтеграцією України до світового аграрного ринку, необхідністю забезпечення сталого розвитку сільських територій, а також підвищення ефективності використання земельних ресурсів. Науковці активно досліджують аспекти правового забезпечення діяльності аграрних суб'єктів, включаючи питання державної підтримки, захисту прав власників та орендарів земель, впровадження новітніх технологій у сфері виробництва та переробки продукції. З-поміж наукових праць заслуговують на увагу роботи В. Б. Авер'янова, А. І. Берлача, Ю. П. Битяка, В. В. Галунька, Г. С. Іванової, Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова, В. І. Курила, С. В. Петкова, М. М. Сірант, Н. П. Христинченко, І. М. Шопіної та багатьох інших.

Метою цієї публікації є аналіз адміністративно-правового регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств, що виступає важливим і для теорії права, і для практики його застосування, а також дає змогу формуванню комплексного підходу до вирішення проблем аграрного сектору та забезпечення сталого розвитку сільського господарства України.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство є однією з ключових

галузей економіки України, яка забезпечує продовольчу безпеку держави та значний внесок у її експортний потенціал. У контексті сучасних викликів, таких як глобалізація, зміни клімату, інтеграція до міжнародних економічних систем, а також внутрішні проблеми, пов'язані з реформуванням земельних відносин, сільськогосподарські підприємства потребують ефективного адміністративно-правового регулювання. У цьому контексті доречно звернутись до розгляду особливостей такого регулювання, його значення для забезпечення стабільного функціонування аграрного сектору та окреслити перспективи вдосконалення.

Як стверджує Н. Новак, в Україні, як аграрній країні, значна увага приділяється розвитку сільського господарства, зокрема виробництву та обігу органічної продукції, що спрямовано на покращення рівня життя населення. Держава бере на себе відповідальність за створення організаційних та економічних умов для стимулювання підприємницької діяльності в цій галузі [1, с. 138]. Натомість, варто акцентувати на вагомій ролі адміністративно-правового регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств. У контексті досліджуваного питання необхідно звернути увагу на окремі міркування вчених щодо змісту та суті категорії «адміністративно-правове регулювання».

На переконання Г. С. Іванової, адміністративно-правове регулювання є одним із найефективніших інструментів державного впливу на об'єкти агропромислового комплексу, спрямованим на досягнення значного соціально-економічного результату. Воно охоплює прийняття нормативно-правових актів і правозастосовних рішень, за допомогою яких держава через уповноважені органи визначає загальні правила функціонування суб'єктів суспільних відносин у сфері АПК, регулює діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування з урахуванням змін умов, здійснює контроль і нагляд за дотриманням цих правил, координує взаємодію учасників адміністративно-правових відносин, забезпечує захист законних прав і інтересів як держави, так і суспільства. Також передбачається встановлення

заходів адміністративної відповідальності та їх застосування. Основною метою такого регулювання є забезпечення продовольчої безпеки, створення сприятливих умов для сталого розвитку аграрної сфери та підвищення її рентабельності [2, с. 161].

Водночас, Г. С. Буга та С. Г. Кузьменко визначають адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності як один із видів регулятивного впливу на суспільні відносини у відповідній сфері, що здійснюється уповноваженими органами державної влади за участю спеціалізованих органів. Цей термін охоплює способи та сукупність правових засобів, які формуються в сфері підприємницької діяльності під впливом адміністративно-правових норм, а також процес і стан їх виникнення [3, с. 320].

Розглядаючи адміністративно-правове регулювання проектів економічного розвитку об'єднаних територіальних громад, А. В. Герич вважає, що це взаємоузгоджена сукупність норм та принципів права, форм і методів адміністративно-правового регулювання, уповноважених суб'єктів і їх діяльність, що мають на меті ефективно забезпечення належного регулювання проектів економічного розвитку об'єднаних територіальних громад [4, с. 264].

Натомість, А. В. Замрига акцентує увагу на тому, що адміністративно-правове регулювання господарської діяльності в Україні полягає у виконанні державою обов'язку щодо створення відповідних умов і порядку здійснення господарської діяльності на території країни. Це забезпечується публічною адміністрацією через реалізацію її правоможностей і повноважень, що проявляється у застосуванні системи позитивних і негативних заходів, спрямованих на охорону, захист і відновлення інтересів суб'єктів господарювання, а також публічного інтересу українського народу загалом [5, с. 139].

Відтак, можемо зазначити, що особливістю адміністративно-правового регулювання сільськогосподарських підприємств є його багатогранний характер. Воно включає механізми управління земельними ресурсами, забезпечення екологічної безпеки, підтримки малого та

середнього бізнесу в аграрному секторі, а також контроль за дотриманням трудового законодавства. Крім того, значну роль відіграють механізми державної підтримки, зокрема субсидії, гранти та пільгове кредитування.

Отож, варто підкреслити, що адміністративно-правове регулювання сільськогосподарських підприємств охоплює сукупність правових норм, які визначають порядок створення, функціонування, реорганізації та ліквідації суб'єктів господарювання в аграрній сфері. Основними джерелами такого регулювання є Конституція України [6], Земельний кодекс України [7], Закони України: «Про фермерське господарство» [8], «Про кооперацію» [9], «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» [10], «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України» [11], «Про державну підтримку сільського господарства України» [12], «Про ліцензування видів господарської діяльності» [13] та інші нормативно-правові акти.

Однак, незважаючи на наявність розвинутої нормативно-правової бази, адміністративно-правове регулювання сільськогосподарських підприємств стикається з низкою проблем. Однією з ключових є недостатня ефективність державного контролю за використанням земельних ресурсів. Зокрема, існують випадки незаконного використання земель сільськогосподарського призначення або їх деградації через недотримання екологічних стандартів.

Ще однією проблемою є складність процедур отримання державної підтримки. Багато фермерів стикаються з бюрократичними бар'єрами при оформленні субсидій чи грантів, що знижує доступність таких механізмів для малих і середніх підприємств.

Крім того, варто зазначити недостатню гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами. У процесі інтеграції України до Європейського Союзу виникає необхідність адаптації законодавства до вимог європейських регламентів, що стосуються екологічного виробництва, якості продукції та захисту прав працівників.

Як зазначає С. С. Романескул, адміністративно-правове регулювання сучасного агропромислового комплексу України характеризується недосконалістю національного законодавства, що обумовлює необхідність проведення системних реформ у цій сфері як на державному, так і на регіональному рівнях. Особливу роль у цьому контексті відіграє ефективне управління агропромисловим комплексом, яке повинно відповідати суспільним запитам у політичній та соціально-економічній площинах [14, с. 140].

Для вирішення зазначених проблем необхідно провести комплексну реформу адміністративно-правового регулювання сільськогосподарських підприємств. Насамперед, необхідно удосконалити механізми державного контролю за використанням земель. Це може бути досягнуто через впровадження сучасних технологій моніторингу, таких як геоінформаційні системи або дистанційне зондування Землі.

Також важливо спростити процедури отримання державної підтримки для фермерів. Для цього необхідно створити єдину електронну платформу для подання заявок на субсидії чи гранти, що дозволить зменшити бюрократичне навантаження та забезпечити прозорість процесу.

Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами має стати одним із пріоритетів державної політики в аграрному секторі. Зокрема, варто адаптувати українські нормативно-правові акти до вимог ЄС у сфері екологічного виробництва та якості продукції.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, можемо констатувати, що адміністративно-правове регулювання сільськогосподарських підприємств відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування аграрного сектору України. Незважаючи на існуючі проблеми, цей інститут має значний потенціал для розвитку через впровадження сучасних технологій управління, спрощення процедур державної підтримки та гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами. Вдосконалення адміністративно-правового регулювання сприятиме не лише зміцненню економічної стабіль-

ності країни, але й забезпеченню її продовольчої безпеки в умовах глобальних викликів.

Проведений аналіз дозволяє зробити декілька висновків, що мають спрямування на покращення діяльності сільськогосподарських підприємств.

Насамперед, це стосується необхідності вдосконалення правового регулювання. Сучасне законодавство України, що регулює діяльність сільськогосподарських підприємств, потребує подальшого вдосконалення. Зокрема, необхідно розробити комплексні законодавчі акти, які враховують специфіку аграрного сектору, особливості діяльності фермерських господарств, кооперативів і великих агрохолдингів. Також важливо забезпечити гармонізацію національного законодавства з нормами міжнародного права та стандартами Європейського Союзу.

Особливо варто підкреслити роль адміністративно-правового регулювання, у забезпеченні прозорості діяльності сільськогосподарських підприємств, контролю за дотриманням екологічних стандартів та стимулювання розвитку галузі. Ефективне використання адміністративних важелів сприяє зниженню рівня корупції, оптимізації процедур реєстрації та ліцензування, а також підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Важливим аспектом є захист прав суб'єктів господарювання. У цьому контексті необхідно наголосити на тому, що одним із ключових аспектів адміністративно-правового регулювання є захист прав сільськогосподарських підприємств від неправомірних дій органів державної влади та місцевого самоврядування. Важливо створити ефективні механізми оскарження рішень контролюючих органів, а також забезпечити доступ до правової допомоги для малих і середніх підприємств.

Екологічна складова регулювання відіграє чи не найголовніше місце в умовах сьогодишнього стану довкілля. З огляду на те, що сільське господарство має значний вплив на навколишнє середовище, тому адміністративно-правове регулювання, беззаперечно, повинно враховувати еко-

логічні аспекти. Необхідно посилити контроль за дотриманням екологічних норм, стимулювати впровадження екологічно чистих технологій та забезпечити відповідальність за порушення природоохоронного законодавства.

Не менш вагомою проблематикою виступає стимулювання інновацій та інвестицій. І саме, адміністративно-правове регулювання повинно сприяти залученню інвестицій у сільське господарство, підтримці інноваційних проєктів та розвитку сучасної інфраструктури. Для цього необхідно спростити дозвільні процедури, запровадити пільгове оподаткування для інноваційних підприємств і забезпечити доступ до державних програм фінансування.

Врешті-решт, адміністративно-правові норми мають сприяти активному розвитку кадрового потенціалу, адже ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств залежить від наявності кваліфікованих кадрів. Саме тому, адміністративно-правове регулювання має включати заходи щодо підтримки професійної освіти, перепідготовки кадрів та створення умов для працевлаштування молоді у сільській місцевості.

Отже, адміністративно-правове регулювання сільськогосподарських підприємств є багатограним процесом, який охоплює економічні, соціальні та екологічні аспекти їх діяльності. Для досягнення високої ефективності такого регулювання необхідно забезпечити комплексний підхід, який враховує потреби суб'єктів господарювання, інтереси держави та суспільства загалом.

Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на аналіз практичного застосування адміністративного законодавства, оцінку його впливу на розвиток аграрного сектору та пошук оптимальних шляхів вирішення існуючих проблем.

Список використаної літератури:

1. Новак Н. Адміністративно-правові відносини у сфері виробництва та обігу органічної продукції. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 138–141.
2. Іванова Г. С. Адміністративно-правове регулювання у сфері агропромислового комплексу України, принципи та напрями його здійснення. *Науковий вісник публіч-*

- ного та приватного права. 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 158–162.
3. Буга Г. С., Кузьменко С. Г. Поняття адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. 317–321.
4. Герич А. В. Поняття «адміністративно-правове регулювання проектів економічного розвитку об'єднаних територіальних громад». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 263–265.
5. Замрига А. В. Зміст адміністративно-правового забезпечення господарської діяльності в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 3. Т. 1. С. 138–142.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.
8. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 року № 973-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 363.
9. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 року № 1087-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 5. Ст. 35.
10. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17 червня 2004 року № 1807-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 38. Ст. 470.
11. Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України: Закон України від 5 жовтня 2006 року № 229-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 47. Ст. 464.
12. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 року № 1877-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 49. Ст. 527.
13. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року. № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.
14. Романескул С. С. Загальна характеристика законодавства у сфері агропромислового комплексу України. *Наукові записки. Серія: Право*. 2024. Вип. 16. С. 137–141.

Bortnyk N., Dubova K., Filippskykh M. Agricultural enterprises as a sphere of administrative and legal regulation

The article is devoted to the analysis of the administrative and legal regulation of the activities of agricultural enterprises in Ukraine. It considers approaches to understanding the content of the administrative and legal regulation of the specified sphere and the main regulatory and legal acts that regulate it. It is emphasized that the study of the administrative and legal regulation of the activities of agricultural enterprises is important both for the theory of law and for the practice of its application. The study of this topic contributes to the formation of a comprehensive approach to solving the problems of the agrarian sector and ensuring the sustainable development of agriculture in Ukraine. The attention is focused on legislative initiatives aimed at improving the regulation of the agrarian sector, optimizing licensing and control procedures, as well as creating favorable conditions for investments in agriculture. It is emphasized that in this context it is important to study foreign experience and adapt best practices to Ukrainian realities in order to ensure the competitiveness of domestic agricultural enterprises at the international level. It is established that a feature of the administrative and legal regulation of agricultural enterprises is its multifaceted nature. It includes mechanisms for managing land resources, ensuring environmental safety, supporting small and medium-sized businesses in the agricultural sector, as well as monitoring compliance with labor legislation. In addition, state support mechanisms, in particular subsidies, grants and preferential lending, play a significant role. Thus, the administrative and legal regulation of agricultural enterprises covers a set of legal norms that determine the procedure for the creation, operation, reorganization and liquidation of business entities in the agricultural sector.

It is concluded that in order to improve the activities of agricultural enterprises, it is necessary to further improve their legal framework by developing comprehensive legislative acts that take into account the specifics of the agricultural sector, the peculiarities of the activities of farms, cooperatives and large agricultural holdings, allow ensuring the transparency of their activities, proper monitoring of compliance with environmental

standards and stimulating the development of the industry. The importance of the environmental component is emphasized, given that agriculture has a significant impact on the environment. The significant importance of stimulating innovations and investments is substantiated. It is indicated that administrative and legal regulation should contribute to attracting investments in agriculture, supporting innovative projects and developing modern infrastructure.

Key words: *agriculture, agrarian sector, food security, business entities, agricultural enterprises, administrative and legal regulation, product quality, environmental standards, international standards.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.11.2025

Дата публікації: 19.12.2025